

розподіливши власні зобов'язання між поколіннями, зокрема, шляхом збільшення державного боргу [3, с. 403]. Ще більша складність забезпечення необхідного доходу на пенсійні вклади має місце в країнах з транзитивною економікою, адже в них спостерігається значно більша нестабільність ринків цінних паперів, до того ж, у таких державах значно складніше прогнозувати рівень інфляції.

Таким чином, державне пенсійне страхування є об'єктивною потребою сучасного суспільства, задовольнити яку в інший спосіб неможливо. Лише завдяки всеохоплюючому і загальнообов'язковому характеру можна повноцінно реалізувати захист непрацездатного населення. Оскільки право ухвалювати рішення щодо запровадження обов'язкових зборів належить виключно державі, то саме їй відводиться провідна роль в організації пенсійного страхування.

Література:

1. Борисенко Н. Ю. Пенсионное обеспечение: учеб. / Н.Ю. Борисенко. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2010. – 576 с.
2. Роик В.Д. Основы социального страхования: организация, экономика и право: Учеб. / В.Д. Роик. – М.: Изд-во РАГС, 2007. – 456 с.
3. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектору / Джозеф Е. Стігліц / пер. з агл. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
3. Хилман А. Государство и экономическая политика: возможности и ограничения управления: учеб. пособие / Арье Хилман; [пер. с англ.]; науч. ред. пер. В.В. Бусыгин, М.И. Левин. – М.: Изд. дом. ГУ ВШЭ, 2009. – 879 с.

Письменний Віталій

*К.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

У багатогранній творчості видатного українського економіста, вченого зі світовим ім'ям С.І. Юрія чимало праць на бюджету тематику, овіяних духом демократії та свободи вибору. Особливе місце займає публікація десятирічної давнини «Фінансова парадигма

місцевого самоврядування», де він пророче будував архітектуру інституту місцевих бюджетів на таких засадничих принципах громадянського суспільства як чесність, об'єктивність, відкритість та справедливість. «...Стан місцевих бюджетів є домінантом справжнього самоврядування – оплотом демократії і тому має незмінну підтримку мас» [1, с. 7], – звертав на нашу увагу автор статті.

Зважаючи на проєвропейський вектор розвитку нашої держави, що якраз передбачає безпосередній вплив суспільства на вирішення питань місцевого значення, сьогодні необхідно по-новому подивитися на питання участі громадськості у бюджетному процесі. Відштовхуючись з гіпотези С.І. Юрія, що «пересічні громадяни не квапляться самокеруватись, вважаючи за ліпше бути об'єктами чиновницьких благодіянь» [1, с. 8], важливо сформувати ефективний механізм взаємодії між владою та населенням з тим, аби забезпечити партисипативність місцевих бюджетів, починаючи від етапу їх планування до складання звітності.

За даними аналітичної записки «Напрями активізації участі громадськості у місцевому самоврядуванні в містах України» [2] основні проблеми участі громадськості в бюджетному процесі зводяться до: невпевненості переважної більшості населення у власних силах; недооцінки громадських об'єднань у бюджетотворенні; ігнорування думки людей при прийнятті рішень щодо бюджету; неналежної якості інформування населення про бюджет; пасивності громадян в пошуку інформації про діяльність органів місцевого самоврядування; недостатньо ефективного використання інструментів і методів співпраці місцевої влади з територіальною громадою.

Без їх вирішення не можливо забезпечити відкритість інформації про формування і використання бюджетних коштів, а участь населення в контролі за їх розподілом не буде мати жодної ваги. В умовах демократизації суспільного життя залучення громадськості до бюджетного процесу пов'язане з тенденціями фінансової децентралізації та деконцентрації влади. Через інформування у ЗМІ й Інтернеті, участь у загальних зборах і громадських слуханнях, письмові звернення населення до органів влади, інші заходи мешканці територіальних громад мають реальну здатність хоч якимось впливати на бюджет.

Утім, серед усіх форм участі громадськості у бюджетному процесі найбільш радикальний характер має місцевий референдум. З прагматичної точки зору, він є формою вирішення питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення. При цьому його предметом можуть бути будь-які питання, віднесені до відання місцевого самоврядування, у тому числі, що стосуються бюджету. Рішення, прийняті на місцевому референдумі, є обов'язковими для виконання на відповідній території, а порядок його призначення та проведення, перелік питань, що вирішуються виключно за допомогою нього, визначаються законом про референдум.

Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення (як свідчить практика, бюджетні питання на них обговорюються рідше, ніж щодо житлово-комунального господарства, громадського транспорту, соціальних пільг і виплат). Головною перевагою цієї форми участі громадськості у бюджетному процесі є те, що вони відкривають певні можливості для порозуміння між місцевою владою і населенням. Той факт, що рішення загальних зборів громадян мають юридичну силу, це ускладнює можливість для органів місцевого самоврядування їх проігнорувати.

Ще однією формою участі громадськості у бюджетному процесі є місцеві ініціативи. Зокрема, члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у тій чи іншій раді будь-якого бюджетного питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади. Така ініціатива, внесена на розгляд місцевої ради, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні місцевої ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

Також члени територіальної громади мають право проводити громадські слухання – зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких ініціатори слухань можуть заслуховувати їх, порушувати питання і вносити пропозиції. Пропозиції, які вносяться за їх результатами, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування. Вони нерідко організуються для залучення загальної підтримки громадян з певних загальних бюджетних питань,

мобілізації громадської підтримки для вчинення опору несправедливому бюджетному рішенню органів влади вищого рівня.

Зазначені форми участі громадськості у бюджетному процесі відрізняються між собою за способом участі (делегована або безпосередня участь), типами рішень, що приймаються (дорадчі або обов'язкові), масштабністю прийняття рішень (вузькі або широкі). Більше того, цей перелік може бути доповнений й іншими легітимними заходами суспільної боротьби за прозорість бюджету та підзвітність влади. Їх одностороннє використання може призвести до незначного й неефективного впливу на бюджетні рішення, але в поєднанні вони мають великий потенціал. Приклади застосування форм подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Напрями застосування форм участі громадськості
у бюджетному процесі**

Стадії	Форми
Складання проекту бюджету	Фокус групи; дискусії за круглим столом; робочі групи і консультативні комітети; громадські слухання; загальні збори громадян; опитування громадської думки; участь у сесіях ради та засіданнях комітетів.
Прийняття бюджету	Громадські наглядові та моніторингові комітети або ради; опитування громадської думки; участь громадян у комітетах.
Виконання бюджету	Одержання громадськими організаціями субпідрядів на виконання програм або надання послуг; самомобілізація і самоорганізація населення.
Розгляд звіту про виконання бюджету	Проведення обговорень та фокус груп; дискусії за круглим столом; опитування громадської думки; публічні слухання щодо бюджету; участь у сесіях ради та засіданнях комітетів.

Разом з тим, кращі зразки зарубіжного досвіду залучення населення до бюджетотворення можуть бути використані й уже активно впроваджуються в Україні. Наприклад, з 2015 р. в м. Івано-Франківську з метою з'ясування думки мешканців територіальної громади на проблеми, які належать до компетенції органів місцевого самоврядування ініційовано впровадження так званого «консультативного опитування». Цілком логічно, що результати опитування повинні враховуватися під час прийняття рішень органами місцевого самоврядування або їх посадовими особами, а не носити лише консультативний, тобто дорадчий характер.

Таким чином, сьогодні виникає потреба в розширенні сфери участі громадськості у бюджетному процесі та побудові ефективного діалогу між такими інститутами як влада і суспільство. Існуючий

механізм у питаннях формування та використання бюджетних коштів потребує змін в правовому, організаційному і методичному руслі з тим, аби сприяти демократичним зрушенням. З одного боку, ці зміни можливі тільки при відкритості влади та її політичній волі співпрацювати з громадськістю, а з іншого – при бажанні самих мешканців територіальних громад приймати активну участь у бюджетному процесі.

Література:

1. Юрій С.І. Фінансова парадигма місцевого самоврядування / С.І. Юрій // Світ фінансів. – 2004. – № 1. – С. 6–14.
2. Аналітична записка «Напрями активізації участі громадськості у місцевому самоврядуванні в містах України» [Електронних ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/gromadsk.pdf.
3. Рішення сесії Івано-Франківської міської ради «Про затвердження Положення про консультативне опитування мешканців міста Івано-Франківська» від 29.10.2015 № 1858-58 [Електронних ресурс]. – Режим доступу: <http://www.namvk.if.ua/dt/26267/>.

Русін Віктор

*К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САОВРЯДУВАННЯ

Проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні завжди мали місце. За всі роки незалежності України в переважній більшості органів місцевого самоврядування спостерігалась хронічна нестача фінансових ресурсів. Це не тільки унеможливило надання суспільних послуг населенню на належному рівні, а й призводило до того, що в абсолютній більшості населених пунктів України не вирішувались найболючіші життєві проблеми населення. Як наслідок, занепадала соціально-економічна сфера, погіршувався стан місцевої інфраструктури (у тому числі доріг) та інших важливих для населення засобів комунікацій. За рахунок коштів місцевих бюджетів продовжують забезпечуватись в першу чергу лише захищені статті